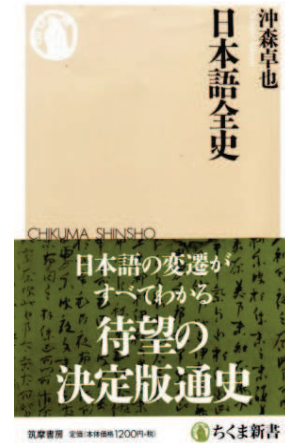

RECENZIÓK ÉS BESZÁMOLÓK

ALBEKER ANDRÁS ZSIGMOND

Új népszerűsítő japán nyelvtörténet

Okimori Takuya 沖森卓也:
Nihongo zenshi. 日本語全史
[Átfogó japán nyelvtörténet].
Tōkyō: Chikuma Shobō, 筑摩書房 2017.
ISBN 978-4-480-06957-3.

A tokiói Rikkyō Egyetem (*Rikkyō daigaku* 立教大学) japán nyelvésze, Okimori Takuya 沖森卓也 2017 áprilisában jelentette meg japán nyelvtörténetét a Chikuma Shobō kiadó gondozásában.

- A kötet a *shinsho* 新書 kategóriában került kiadásra, amely a B6 méretnél kisebb, puhafedeles, tudományos népszerűsítő, illetve non-fiction jellegű könyvek gyűjtőneve. A fülszöveg szerint ebben a kategóriában ez az első átfogó japán nyelvtörténet. Természetesen japán nyelvvvel, nyelvtörténettel kapcsolatos kötetek korábban is léteztek, a teljesség igénye nélkül az utóbbi években az alábbi munkák láttak napvilágot: Ōno Susumu 大野晋 1994. *Nihongo no kigen. Shimpan*. 日本語の起源 新版 [A japán nyelv eredete. Új kiadás]. Tōkyō: Iwanami shinsho.
- Mori Hiromichi 森博達 1999. *Nihonshoki no nazo wo toku*. 日本書紀の謎を解く [A Nihonshoki rejtélyének megfejtése]. Tōkyō: Chūkō shinsho.
- Ōshima Shōji 大島正二 2006. *Kanji denrai*. 漢字伝来 [A kínai írás átvétele]. Tōkyō: Iwanami shinsho.
- Yamaguchi Nakami 山口仲美 2006. *Nihongo no rekishi*. 日本語の歴史 [A japán nyelv története]. Tōkyō: Iwanami shinsho.

- Kin Bunkyō 金文京 2010. *Kambun to higashi ajia – kundoku no bunka-ken*. 漢文と東アジア – 訓読の文化圏 [A klasszikus kínai nyelv és Kelet-Ázsia. A *kun* olvasat kultúrköre]. Tōkyō: Iwanami shinsho.
- Fujii Sadakazu 藤井貞和 2010. *Nihongo to jikan – toki no bumpō wo tadoru*. 日本語と時間 – 〈時の文法〉をたどる [A japán nyelv és az idő. Az igeidők nyomában]. Tōkyō: Iwanami shinsho.
- Konno Shinji 今野真二 2014. *Nihongo no kindai – hazusareta kango*. 日本語の近代 – はずされた漢語 [A japán nyelv újkora – az eltávolított sino-japán szavak]. Tōkyō: Chikuma Shobō.

Láthatjuk, hogy a népszerűsítő nyelvészeti kötetek széles területet ölelnek fel, kezdve a japán nyelv eredetétől a *Nihonshoki* szerzőségén át a Meiji-kori sino-japán szókincsig. Fontos kiemelni Yamaguchi (2006) japán nyelvtörténetét, amely a Nara-kortól a jelenkorig tárgyalja a japán nyelvtörténetet 230 oldalon át, azonban leginkább csak a főbb jelenségekre, nyelvi változásokra, valamint a stilisztikára (*buntai* 文体) fókuszál, így az olvasó nem kap átfogó képet a nyelvtani, szókincsbeli és egyéb változásokról.

Visszatérve jelen könyvszemle tárgyához, Okimori 435 oldalas összefoglalása a következő fejezetekből áll (zárójelben az eredeti fejezetcímek):

Bevezető (はじめに) pp. 11–18.

1. Kora ókor: A Kofun-korszaktól a Nara-korig (古代前期 – 奈良時代まで), pp. 19–107.
2. Késő ókor: Heian-korszak (古代後期 – 平安時代), pp. 109–177.
3. Kora középkor: Insei–Kamakura-korszak (中世前期 – 院政鎌倉時代), pp. 179–236.
4. Késő középkor: Muromachi-korszak (中世後期 – 室町時代), pp. 237–300.
5. Kora újkor: Edo-korszak (近世 – 江戸時代), pp. 301–372.
6. Újkor: A Meiji-kortól napjainkig (近代 – 明治以降), pp. 373–432.

Utószó (あとがき) p. 433.

Irodalomjegyzék (参考文献), pp. 434–435.

Betűrendes mutató (索引), pp. i–xi.

A Bevezetésben kap helyet a japán nyelvtörténeti korszakok tagolása. Hét-féle felosztást mutat be, a kétkorszakos japán nyelvtörténeti felosztástól a

nyolckorszakos politikatörténeti korszakolásig.¹ Okimori a hatkorszakos felosztást követi, amely megegyezik a fejezetek címével. Az egyes fejezetek az alábbi alfejezetekből épülnek fel: Általános megjegyzések (総説), Írástörténet (文字表記), Hangtörténet (音韻), Szókészlet (語彙), Nyelvtan (文法). Lábjegyzet vagy végjegyzet nincs.

Mivel népszerűsítő munkáról van szó, kevesebb szövegmintát, példamondatot találni az egyes jelenségek magyarázatainál, de ez utóbbiak bizonyos esetekben részletesebbek, mint az egyetemi tankönyvek. Például az egyetemi előadásaimon² is használt *Nihongo no rekishi* 日本語の歴史 (A japán nyelv története, Yamaguchi Akiho et al. 1997) című tankönyv első, Nara-korral foglalkozó fejezete a *man'yōgana* 万葉仮名 kínai eredetű olvasatán alapuló írásmódban (*ongana* 音仮名) két csoportot különböztet meg: egy *kanji* egy szótag, mint pl. 阿 [a] 以 [i] (stb.), illetve egy *kanji* két szótag, pl. 越 [woto], 鍾 [shigu] (stb.).³ Ezzel szemben Okimori a következő öt csoportot állítja fel:⁴

- egy kanji egy szótag; az eredeti kínai szó magánhangzóra végződik: 斯 [shi].
- egy kanji egy szótag, az eredeti kínai szó szótagzáró mássalhangzójának (*imbi* 韻尾) elhagyásával: 能 [nong] → [no].
- a szótagzáró mássalhangzót az utána következő szótag szókezdő mássalhangzójával oldja fel: 獲居 [wake], ahol a 獲 szótagzárója és a 居 szókezdő mássalhangzója egyaránt [k]⁵. Ez ugyanaz a módszer, mint ahogy Kínában átírták a Śākya nevet: 釈迦⁶.
- a szótagzáró mássalhangzóhoz hozzáad egy magánhangzót, így egy *kanji* két szótagot jelöl (lásd Yamaguchi 2. csoport): 足 [suku].
- a szótagzáró összeolvad a következő szótag magánhangzójával: 最 [sai] + 邑 [opu] → [sayopu].

A szerző hasonlóan részletesen foglalkozik a Nara-korszak nyelvtanával (pp. 67–107), nemcsak az igék és melléknevek ragozási alakjainak (záró-

¹ Ókor/újkor, valamint Kofun-korszak, Asuka-korszak, Nara-kor, Heian-kor, Insei-Kamakura-kor, Muromachi-kor, Edo-kor és a Meiji-kortól napjainkig.

² Tōkai Gakuin Egyetem 東海学院大学, 2017/2018-as tanév.

³ Yamaguchi 1997: 16.

⁴ Okimori 2017: 30–34.

⁵ Jelen példa az Inariyama halomsírban talált V. századi kard feliratáról származik. A sino-japán olvasatok legősibb rétegéhez tartozik (*ko'on* 古音), amely feltehetően a Koreai-félszigeten használt olvasaton alapul.

⁶ Rekonstruált középkínai olvasata: *ʃiek kiä (Tōdō 1980: 1309, 1359).

alak [*shūshikei* 終止形], határozói alak [*ren'yōkei* 連用形] stb.) létrejöttét tárgyalja, de bemutatja a segédigék és partikulák eredetét is, pl. a *made* まで határozó partikula a „szem” jelentésű *ma* 目 és a „hely” jelentésű *te* て feltételezhető összetétele (p. 103). Az egyes korszakok hangtörténete szintén alaposabb áttekintést nyújt, mint Yamaguchi et al 1997.

Ami a negatívumokat illeti, találni néhány pontatlan fogalmazást, nyomdahiát. Mindet nem fogom felsorolni, csak egy-két példát. A 43–44. oldalon a Nara-kori japán nyelv hangtani sajátosságait tárgyalva altaji párhuzamokat mutat be:

[...] ラ行音、および濁音が語頭に立たないのはアル
タイ語の特徴の一つで [...]

„Az altaji nyelvek egyik sajátossága, hogy a szó elején nem állhat [r] hang, illetve zöngés mássalhangzó...” (p. 44)

Okimori feltehetően nem a jövevényszavakra, hanem az eredeti mongol, török (stb.) szókinszre gondolhatott, de ami a zöngés mássalhangzókat illeti, ez nem feltétlenül állja meg a helyét, hiszen az ótörökben például állhat [b] a szó elején.⁷

A 126. oldalon a 全角 valószínűleg hibás átkonvertálás a 全画 helyett – mindkét esetben [zenkaku] az olvasat. A 254. oldalon a táblázat első sora elcsúszott. A 347. oldalon az *inryoku* 引力 holland eredetijeként az *antrekkin-karacht* szót adja meg, ám ez valószínűleg elírás. A Japán Nyelv Nagyszótárában (*Nihon kokugo daijiten* 日本国語大辞典) *Aantrekkingkracht* olvasható,⁸ de a Kōdansha kiadó modern holland–japán szótára szerint a szó mai alakja *aantrekkingkracht* (kiemelés tőlem). A szótár röviden bemutatja a szó fordításának történetét is. Ez alapján Japánban elsőként Shizuki Tadao 志筑忠雄 ismertette Newton elméletét John Keill dolgozatának holland fordítása alapján (*Kyūryokuhōron* 求力法論, 1784). Shizuki a holland *Aantrekkingkracht* kifejezést a *kyūryoku* 求力 összetétellel fordította le.⁹ Remélhetőleg a könyv további kiadásában a fenti hibákat orvosolják.

Bár nem szakkönyv, Okimori munkája jó kiindulás a japán nyelvtörténeti tanulmányokhoz, így erős középfokú nyelvtudás birtokában bátran ajánlható a japán szakos hallgatóknak.

⁷ Erdal 2004: 99–105.

⁸ *Nihon kokugo daijiten dainihan henshū iinkai* et al. 2001: 95.

⁹ Sterkenburg et al. 1994: 10.

Másodlagos szakirodalom

Erdal, Marcel 2004. *A Grammar of Old Turkic*. Leiden: Brill.

Nihon kokugo daijiten dainihan henshū iinkai 日本国語大辞典第二版編集委員会 2001.
Nihon kokugo daijiten. 日本国語大辞典 [A Japán Nyelv Nagyszótára]. 2. kiadás,
vol. II. Tōkyō: Shōgakukan.

Sterkenburg, P.G.J. van et al. 1994. *Kodansha's Nederlands-Japans Woordenboek Orandago jiten* オランダ語辞典 [Holland–japán szótár]. Tōkyō: Kōdansha.

Tōdō Akiyasu 藤堂明保 1980. *Gakken kanwa daijiten*. 学研漢和大事典 [Gakken nagy sino-japán szótár]. Tōkyō: Gakushū kenkyūsha.

Yamaguchi Akiho 山口明穂 et al. 1997. *Nihongo no rekishi*. 日本語の歴史 [A japán nyelv története]. Tōkyō: Tōkyō Daigaku Shuppankai.